

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-37](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-37)

УДК 343.3/35: 355.01

Ірина КОСАЧ

Національний університет «Чернігівська політехніка»

<https://orcid.org/0000-0003-1730-7140>

e-mail: irish_kos@ukr.net

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В статті проведено аналіз сучасного стану правового регулювання державного управління щодо запобігання корупції в органах державної влади в контексті економічної безпеки в умовах воєнного стану. Так, одним з найважливіших завдань державного управління щодо запобігання корупції в органах державної влади є те, що держава має забезпечити «правову безпеку» всім своїм громадянам, а це може вимагати введення тимчасових обмежень на дії певних нормативно-правових актів, що регулюють питання запобігання корупції. Зазначено пріоритетність забезпечення ефективного державного управління щодо запобігання корупції з метою збереження довіри громадян до державних інституцій та підтримання соціальної стабільності. Аргументовано, що однією з важливих складових боротьби з корупцією на сьогоднішній день в Україні є декларування доходів посадовців. Визначено напрями державного управління щодо запобігання корупції в органах державної влади в умовах воєнного стану.

Ключові слова: державне управління, запобігання корупції, органи державної влади, економічна безпека.

Irina KOSACH

Chernihiv Polytechnic National University

PREVENTION OF CORRUPTION IN PUBLIC AUTHORITIES IN THE CONTEXT OF ECONOMIC SECURITY

The article provides an analysis of the current state of legal regulation of state administration regarding the prevention of corruption in state authorities in the context of economic security under martial law. Thus, one of the most important tasks of state administration in preventing corruption in public authorities is that the state must provide "legal security" to all its citizens, and this may require the introduction of temporary restrictions on the actions of certain normative legal acts regulating the issue of preventing corruption. The introduction of martial law and the relaxation of anti-corruption legislation can also lead to an increase in the risk of corruption, as such a situation is often accompanied by aggravation of the socio-economic situation and an increase in the susceptibility of citizens to various types of illegal activities. Therefore, it is important to ensure effective control over the activities of state bodies that ensure security in the conditions of martial law, and to implement preventive measures to prevent corruption in these bodies. Electronic declaration is considered one of the important tools for preventing corruption in the public sector. It is also characterized as an "anti-corruption declaration", based on the totality of all forms of legal consolidation and organizational support of universally binding rules of conduct in the totality of their interrelationships, through which prescriptions are objectified that determine the method of checking the integrity of authorized persons through the performance of duty from the declaration. The priority of ensuring effective state administration in preventing corruption in order to preserve citizens' trust in state institutions and maintain social stability is indicated. It is argued that one of the important components of the fight against corruption in Ukraine today is the declaration of the income of officials. The directions of state administration regarding the prevention of corruption in state authorities in the conditions of martial law have been determined.

Keywords: public administration, prevention of corruption, state authorities, economic security.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Запобігання корупції в державному управлінні органами державної влади з метою забезпечення економічної безпеки є важливим завданням кожної країни світу в будь-який час, але особливої актуальності воно набуло в умовах воєнного стану. Також, зважаючи на значне поширення корупції в різних сферах державного життя, а також на те, що воєнний стан може створювати сприятливі умови для збільшення рівня корупції, питання особливостей державного управління щодо запобігання корупції в органах державної влади в умовах воєнного стану є дуже актуальним.

Однією з найважливіших завдань державного управління щодо запобігання корупції в органах державної влади в умовах воєнного стану є те, що держава має забезпечити «правову безпеку» всім своїм громадянам, а це може вимагати введення тимчасових обмежень на дії певних нормативно-правових актів, що регулюють питання запобігання корупції. Проте, з одного боку, ці обмеження повинні враховувати та не порушувати права та свободи громадян, а з іншого – тимчасові обмеження дії певних нормативно-правових актів можуть створити сприятливі умови для корупції в органах державної влади.

Крім того, обмеження на дії певних нормативно-правових актів, що регулюють питання запобігання корупції, можуть знизити рівень довіри до державних органів та підвищити рівень соціальної напруги в суспільстві. У таких умовах важливо забезпечувати ефективне державне управління щодо запобігання корупції, щоб зберегти довіру громадян до державних інституцій та підтримати соціальну стабільність.

Отже, дослідження питання особливостей державного управління щодо запобігання корупції в органах державної влади в умовах воєнного стану є дуже важливим і актуальним напрямом досліджень та

потребує спеціальної уваги з боку державних органів, громадськості та міжнародної спільноти. До того ж в умовах воєнного стану проблема корупції в органах державної влади в контексті економічної безпеки стає особливо гострою, тому дослідження та рекомендації щодо її запобігання є надзвичайно важливими для забезпечення стабільності та розвитку правової держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження проблеми державного управління щодо запобігання корупції в контексті економічної безпеки є актуальним напрямом у галузі державного управління та боротьби з корупцією. До науковців, які присвятили цій темі свої дослідження, належать: В. Б. Авер'янов, Ю. В. Баулін, О. М. Бандурка, О. М. Джужа, О. Ю. Дрозд, А. П. Закалюк, М. В. Калатура, А. Т. Комзюк, М. І. Мельник, І. Д. Пастух, В. М. Трепак, В. І. Шакур, С. О. Шатрава та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Незважаючи на значну кількість досліджень, що були присвячені питанням запобігання та протидії корупції, окремі аспекти особливостей державного управління щодо запобігання корупції в органах державної влади в умовах воєнного стану не досліджувалися.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає в удосконаленні основних напрямів державного управління запобіганням корупції в органах державної влади в контексті економічної безпеки за умов воєнного стану.

Виклад основного матеріалу

Державне управління в умовах воєнного стану є складним завданням, оскільки війна є серйозним викликом для державного апарату та суспільства загалом. Воєнний стан передбачає не лише зміну владних повноважень, а й деформації цілого ряду інших політичних процесів. У цей період державне управління концентрується на забезпеченні безпеки та оборони країни, також під час оголошення воєнного стану звичайні правові процедури можуть бути замінені більш жорсткими заходами, які спрямовані на забезпечення безпеки та оборони держави. Проте в нашій державі ми стали свідками зворотного процесу, а саме пом'якшення антикорупційного законодавства на час оголошення воєнного стану.

Наша держава отримала у спадок від радянського державного управління таке негативне явище, як «корупція», саме тому одним з основних напрямів державного управління сьогодення в Україні є запобігання корупції в органах державної влади в умовах воєнного стану. Також корупція блокує ефективність механізмів публічного управління в Україні. Передусім це стосується опортуністичної поведінки громадян та функціонерів. Наприклад, останнім часом спостерігаються непоодинокі випадки зловживань, пов'язаних з уникненням оподаткування, розподілом гуманітарної допомоги, розподілом земельних ресурсів, виїздом чоловіків призовного віку за кордон тощо [1, с. 34].

Суспільні відносини щодо запобігання корупції та забезпечення прозорості в державному управлінні в Україні регулюється низкою законодавчих актів різного рівня. Одним з основних є Закон України «Про запобігання корупції», прийнятий ще у 2014 році [2]. Цей Закон встановлює механізми та процедури запобігання корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування, зокрема через обов'язкову декларацію майнового стану посадових осіб, заборону конфлікту інтересів та інші заходи.

Ми підтримуємо думку більшості як закордонних, так і вітчизняних науковців, що однією з важливих складових боротьби з корупцією на сьогодні в Україні та забезпечення державної політики економічної безпеки є декларування доходів посадовців. Відповідно до вищезазначеного закону [2], державні службовці зобов'язані подавати щорічні декларації про свої доходи, майно та витрати. Таким чином, створюється система контролю за тим, щоб посадовці не отримували неправомірних доходів або не збільшували своє майно за рахунок корупційних схем. Декларування майна, доходів та інших активів посадовців і державних службовців є одним із самих ефективних способів запобігання корупції. Цей інструмент дозволяє збільшити прозорість діяльності посадовців, зменшити можливості для недекларованого збагачення та виявити корупційні ризики.

У разі виявлення недекларованого майна або доходів, посадовець може бути притягнутий до відповідальності та позбавлений своєї посади. Крім того, декларування може зменшити можливості для корупційних дій, оскільки посадовець знає, що його активи та доходи будуть відображені в декларації та перевірені органами контролю.

Нагадаємо, що антикорупційне декларування в Україні було запроваджено у 2016 році відповідно до розділу VII «Фінансовий контроль» Закону України «Про запобігання корупції». Згідно зі ст. 45 цього Закону особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а», «в» і «г» пункту 2 частини першої статті 3 Закону «Про запобігання корупції», зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному вебсайті Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – декларація), за минулий рік за встановленою формою [2].

Система державного фінансового контролю – це невід’ємна складова державного управління. Жодна країна у світі не відмовляється від такого важелю контролю державних службовців [3, с. 333].

Електронне декларування розцінюється як один із важливих інструментів запобігання корупції у публічному секторі. Його також характеризують як «антикорупційне декларування», засноване на сукупності усіх форм юридичного закріплення та організаційного забезпечення загальнообов’язкових правил поведінки в сукупності їх взаємозв’язків, через які об’єктивуються приписи, що визначають спосіб перевірки доброчесності уповноважених осіб шляхом виконання обов’язку з декларування [4, с. 51].

Проте, відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [5], затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [6], було введено воєнний стан по всій території країни, воєнний стан суттєво вплинув на обов’язок суб’єктів декларування подавати декларації.

Саме в цих умовах внесені низка змін і доповнень до різних галузей законодавства з метою забезпечення нормального функціонування органів державних владних, зокрема в контексті протидії протиправної діяльності. Адже, як слушно зауважують вчені, «...реалії сьогодення потребували адаптації національного законодавства до умов і викликів воєнного часу» [7, с. 9]. Певних змін зазнало й антикорупційне законодавство. Наприклад, Закон України «Про захист інтересів суб’єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» [8] передбачав нововведення щодо впорядкування питань, пов’язаних із особливостями державного управління запобігання корупції в органах державної влади в умовах воєнного стану.

Крім того, відповідно до Закону України від 8 липня 2022 року «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану» фізичні особи подають документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або електронній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період обов’язку подати документи.

Вказані зміни до порядку декларування публічних службових осіб є зрозумілими, враховуючи всі складнощі й ризики воєнного часу, але для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, це може слугувати додатковим стимулом для незаконного набуття активів під час воєнного стану. Крім того, останній може тривати не один рік.

Введення воєнного стану та пом’якшення антикорупційного законодавства може також призвести до підвищення ризику корупції, оскільки така ситуація часто супроводжується загостренням соціально-економічного стану та зростанням сприйнятливості громадян до різних видів незаконних дій. Тому важливо забезпечити ефективний контроль за діяльністю державних органів, які забезпечують безпеку в умовах воєнного стану, та здійснювати профілактичні заходи щодо запобігання корупції в цих органах.

Для ефективного протидії корупції в умовах воєнного стану також необхідно залучати до цього процесу широку громадськість, оскільки вона може бути найкращим монітором та контролером дій державних органів.

Також до Верховної Ради України вже надійшов проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з метою виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського союзу» (реєстр. № 8071 від 23 вересня 2022 р), який, з-поміж іншого, передбачає подання особами, які у 2022 році не подали декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та/або повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, таких декларацій та повідомлень не пізніше 60 календарних днів з дня набрання чинності вказаним законопроектом [9].

Є зрозумілим, що в умовах війни виникає необхідність впровадження нових методів та підходів боротьби із корупцією, насамперед шляхом удосконалення існуючих нормативно-правових механізмів. Тому проєктом Закону про внесення змін до Кримінального кодексу (КК) України щодо посилення відповідальності за корупційні діяння під час дії воєнного стану [10] пропонується прирівняти до державної зради набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких більше ніж на шість тисяч п’ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи, у період дії воєнного стану та протягом одного року після його припинення чи скасування. У такий спосіб держава здатна притягнути до відповідальності та призначити найтяжчу міру покарання особам, які вчинили диверсію чи державну зраду, а також з метою запобігти новим проявам зазначених суспільно небезпечних діянь. Таким чином, виникла дилема: по-перше, держава має забезпечити «правову безпеку» всім своїм громадянам; по-друге, воєнний стан та пов’язані з ним пом’якшення антикорупційного законодавства можуть створювати сприятливі умови для корупції. Обидва погляди обґрунтовані й мають право на існування.

На нашу думку, у цій складній ситуації необхідно дотримуватись певного компромісу між двома сторонами, а саме, з одного боку, «пом’якшення антикорупційного законодавства», з іншого – «посилення відповідальності за корупційні діяння під час дії воєнного стану».

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Наприкінці варто зазначити, що успішна боротьба з корупцією в умовах воєнного стану залежить від ефективного державного управління та співпраці всіх зацікавлених осіб, включаючи державні органи, громадськість та міжнародну спільноту. Виконання цієї задачі може допомогти забезпечити безпеку громадян, підвищити довіру до державних органів та покращити економічний та соціальний розвиток країни.

На наше переконання, до основних напрямів державного управління запобіганню корупції в органах державної влади в умовах воєнного стану мають бути віднесені: чітке визначення правил дій для державних службовців під час воєнного стану, зокрема, щодо декларування; забезпечення ефективного контролю та нагляду за діяльністю державних службовців та інших осіб, які залучаються до виконання завдань в умовах воєнного стану; забезпечення відкритості та прозорості у використанні державних ресурсів, зокрема, військових бюджетів та інших видів державної підтримки; забезпечення залучення громадськості й недержавних організацій до моніторингу діяльності державного управління запобіганню корупції в органах державної влади в умовах воєнного стану та надання їм необхідної інформації; підвищення культури й етичного рівня в суспільстві, зокрема, через виховання громадянської свідомості; співпраця з міжнародними організаціями та іншими країнами для обміну досвідом та взаємної підтримки в боротьбі з корупцією.

Література

1. Борщевський В., Василюк О., Матвеев Є. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. *Держава та регіони*. 2022. № 2. С 30-35.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 10.05.2022).
3. Басанцов І. В. Розвиток державного фінансового контролю в умовах ринкової економіки України: дис. д-ра екон. наук: 08.00.08 / Держ. податкова адміністрація Укр. Нац. ун-т держ. податкової служби Укр. Ірпінь, 2008. 382 с.
4. Рева Ю. О. Антикоруptionне декларування: теорія, правове регулювання, практика: дис. д-ра філософії: 081 «Право» / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2020. 228 с.
5. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 10.05.2022).
6. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні: Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 17.05.2022).
7. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану : наук.-практ. комент. / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан та ін. ; за ред. А. А. Вознюка, Р. О. Мовчана, В. В. Чернея. Київ : Норма права, 2022. 278 с.
8. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 3 березня 2022 року № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text> (дата звернення: 10.05.2022).
9. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за корупційні діяння під час дії воєнного стану» № 7348 від 04 травня 2022 р. / Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1288573> (дата звернення: 17.05.2022).
10. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за корупційні діяння під час дії воєнного стану № 7348 від 04 травня 2022 р. Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39559> (дата звернення: 10.05.2022).

References

1. Borshchevskiy V., Vasylytsia O., Matvieiev Ye. (2022). Publichne upravlinnia v umovakh voiennoho stanu: instytutsiini transformatsii, stratehichne planuvannia ta mekhanizmy rozvytku. *Derzhava ta rehiony*. 2022. № 2. S. 30-35.
2. Pro zapobihannia koruptsii: Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnia 2014 roku № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
3. Basantsov I. V. Rozvytok derzhavnoho finansovoho kontroliu v umovakh rynkovoi ekonomiky Ukrainy: dys. d-ra ekon. nauk: 08.00.08 / Derzh. podatkovia administratsiia Ukr. Nats. un-t derzh. podatkovoi sluzhby Ukr. Irpin, 2008. 382 p.
4. Reva Yu. O. Antykoruptsiine deklaruvannia: teoriia, pravove rehuliuвання, praktyka: dys. d-ra filosofii: 081 «Pravo» / Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademii». Odesa, 2020. 228 s.
5. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 24 liutoho 2022 roku № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (data zvzvernennia: 10.05.2022).
6. Pro zatverdzhennia Ukazu Prezidenta Ukrainy «Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 24 liutoho 2022 roku № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (data zvzvernennia: 17.05.2022).
7. Novely kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy, pryiniati v umovakh voiennoho stanu : nauk.-prakt. koment. / A. A. Vozniuk, O. O. Dudorov, R. O. Movchan ta in. ; za red. A. A. Vozniuka, R. O. Movchana, V. V. Chernieia. Kyiv : Norma prava, 2022. 278 s.
8. Pro zakhyst interesiv subiektiv podannia zvitnosti ta inshykh dokumentiv u period dii voiennoho stanu abo stanu viiny: Zakon Ukrainy vid 3 bereznia 2022 roku № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text> (data zvzvernennia: 10.05.2022).

9. Poiasniuvalna zapyska do projektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo posylennia vidpovidalnosti za koruptsiini diiannia pid chas dii voiennoho stanu» № 7348 vid 04 travnia 2022 r. / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1288573> (data zvernennia: 17.05.2022).

10. Proiekt Zakonu pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo posylennia vidpovidalnosti za koruptsiini diiannia pid chas dii voiennoho stanu № 7348 vid 04 travnia 2022 r. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39559> (data zvernennia: 10.05.2022).